

Małgorzata Vražić

Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

Stručni rad

<https://doi.org/10.17234/9789533792156.19>

Wisława Szymborska i popkultura

Wstęp

Wisława Szymborska jako noblistka i autorka ponadczasowej, uniwersalnej poezji, należy do grona najbardziej znanych i poczytnych poetek polskich na świecie.¹ Poczona prostota jej wierszy jest oparta na misternie przemyślanym konstrukcie, który odsyła do głębokich sensów egzystencjalnych. Jednak odpowiedzialność za słowo istnieje tam bez potrzeby monumentalnych wyznań i deklaracji. To poezja wielowymiarowa, otwarta, mająca szansę dotrzeć pod bardzo różne strzechy. W wierszu „Niektórzy lubią poezję” z tomu *Koniec i początek* Szymborska z właściwym sobie przekazem i dystansem odniosła się do samej poezji:

Niektórzy –
czyli nie wszyscy.
Nawet nie większość wszystkich ale mniejszość.
Nie licząc szkół, gdzie się musi,
i samych poetów,
będzie tych osób chyba dwie na tysiąc.

Lubią –
ale lubi się także rosół z makaronem,
lubi się komplementy i kolor niebieski,
lubi się stary szalik,
lubi się stawiać na swoim,
lubi się głaskać psa.²

Z jednej strony to ironia, z drugiej strony, wskazanie, że poezję można zaliczyć do rejestru rzeczy zwykłych, wtopionych w codzienność, a więc potrzebnych, istniejących niejako mimochodem. Jednak poezja, nawet tak „zbanalizowana”, pozostaje zagadką:

¹ Np. dyrektor Włoskiego Instytutu Kultury w Warszawie Fabio Troisi twierdzi, że Szymborska: „jest w tej chwili najczęściej czytana we Włoszech poetką. Chętniej nawet niż włoscy twórcy. To zjawisko kultury masowej.” <https://forsal.pl/lifestyle/kultura/artykuly/9496267,ta-polska-poetka-robi-furore-we-wloszech-jest-czytana-chetniej-niz-ro.html> (dostęp: 30.09.2024)

² W. Szymborska, *Wiersze wszystkie*, Kraków 2023, s. 462.

Poezję –
tylko co to takiego poezja.
Niejedna chwiejna odpowiedź
na to pytanie już padła.
A ja nie wiem i nie wiem i trzymam się tego
jak zbawiennej poręczy.³

Konsekwentnie, materią poezji może być wszystko. U Szyborskiej banalna cebula staje się zabawnym symbolem perfekcyjności, „bytem”, który pod wieloma względami wyprzedza człowieczeństwo. Nieskomplikowany, przejrzysty „cebula twór” potwierdza jednak wartość ludzkich ułomności i niedoskonałości. A fakt, że nie wszyscy lubią poezję, świadczy na jej korzyść, gdyż to, co jest dla wszystkich, jest dla nikogo. Poza tym, żadna forma kultury nie jest dla wszystkich. Nawet to, co jest popularne nie trafia i nie przemawia do każdego. Ważnym elementem uczestnictwa w kulturze, rozumianej jako pewna synkretyczna i heterogeniczna całość, jest selekcja, subiektywny wybór.

Wybitny polski jazzman, Tomasz Stańko (1942-2018) w wywiadzie promującym płytę inspirowaną twórczością poetki pt. *Wisława* wydaną w 2012 r., powiedział, że Szyborską można uznać za prekursorkę popkultury, ponieważ była obecna w podkulturze, a wielkość, powszechność odbioru nie przesądza o braku głębi przekazu:

Była to fascynująca osoba, choć... nie znałem jej dobrze. Zawsze mi się wydawało, że ja pracuję nad dźwiękiem w podobny sposób jak poeci, a nie jak kompozytorzy. Tworzę krótkie formy jazzowe z szyframi do improwizacji. Najbardziej u Szyborskiej podobało mi się to, co ja też w jakiś sposób stosuję – połączenie tych prostych rzeczy, tych klusek ze skwar-kami, z tym co transcendentne, z tym co mówi o życiu, o sensie życia, co zawiera głębokie, poważne pytania. W jej wypadku w połączeniu z tymi codziennymi sprawami to jest bardzo bliskie popkulturze i wbrew pozorom wydaje mi się, że Szyborska jest częścią popkultury w najlepszym tego słowa znaczeniu. Bo popkultura ma też w sobie bardzo wartościowe elementy.⁴

Łączenie Szyborskiej z popkulturą jest uzasadnione i z innych powodów, jakich dostarczają nam jej pewne upodobania:

Zamiłowanie Szyborskiej do kiczu i – ogólnie – do artefaktów kultury popularnej, pozwoliło mi zrozumieć, że nie sposób operować tylko i

³ Tamże.

⁴ T. Stańko, *Cenię artystki. Kobiety wnoszą to, czego my nie robimy*. <https://gloswielpolski.pl/tomasz-stanko-cenie-artystki-kobiety-wnosza-to-czego-my-nie-robimy/ar/728449> (dostęp: 7.07.2024)

wylącznie na najwyższym pułapie intelektualnym. Trzeba mieć swoją odskocznnię, swój azyl, swoje małe dziwactwa, żeby nie stać się śmiesznym, pretensjonalnym i – zwyczajnie – nie zwariować.⁵

Szymborska, wraz z Kornelem Filipowiczem regularnie odwiedzali targi staroci (np. w Cieszynie) i wyszukiwali tam przeróżne ciekawe i kuriozalne obiekty oraz pocztówki do swoich kolekcji. On zbierał pocztówki z czasów I wojny światowej, ona wyszukiwała okazy kiczowate i zabawne,⁶ co motywowała następująco:

Z kiczem jak z tygrysem. Póki żyw, przepędza się go bezlitośnie. Kiedy już martwy, jego wyprawiona skóra staje się ozdobą salonu, wszyscy cmokają, jaki wspaniały tygrys i głaszczą go po głowie. Na tej zasadzie wydano niedawno *Trędowatą*, która natychmiast została rozkupiona przez miłośników Joyce'a. Kicz im gorszy, tym lepszy, to znaczy zabawniejszy. (...) Oprócz niezaspokojonej ciekawości pozostał mi na zawsze gust do tego rodzaju lektur. Podbudowany później przekonaniem, że między arcydziełem a kiczem istnieje mocny związek, dla obu stron zresztą życiodajny. Epoka, w której skutecznie zlikwidowano by kicz, byłaby epoką bez szansy na arcydzieła. Panowałyby powszechnie sztuka średnia, czyli nieplodna, czyli żadna. Na szczęście to jeszcze nam nie grozi.⁷

Niekłamana sympatia dla seriali typu *Dynastia* czy *Niewolnica Isaura*, zbiór pełen popielniczek w kształcie orła, szpetnych poduszek, pozytywek w kształcie świnki, szopek, egipskich figurek wiązał się w przypadku Szymborskiej również z różnymi grammi ze sztuką i literaturą wysoką.

Popkultura. Powinowactwa

Związki sztuki i literatury z kulturą i literaturą popularną mają już dość długą historię, a jeden z jej rozdziałów, jak przypomina Anna Kałuża, to moment, gdy Marcel Duchamp w 1919 r. domalował wąsy damie uwiecznionej na tajemniczym portrecie *Mona Lisa* (wł. Gioconda) przez Leonarda da Vinci, czy gdy Andy Warhol w 1963 r. wykonał jej podwójny portret i podpisał go: „Trzydzieści to lepiej niż jedna”. Działania te były artystycznym manifestem, zdradzającym antypomnikowy, swobodny i pozbawiony kompleksów charakter relacji z arcy-

⁵ Wypowiedź jednego z poetów, uczestników ankiety na temat Wisławy Szymborskiej, w: K. Maliszewski, *Szymborska w oczach następných pokoleń. Ślady w wierszach i świadomości*, s. 13. <https://www.szymborska.org.pl/szymborska/teksty-o-szymborskiej/> (dostęp: 1.10.2023)

⁶ Więcej na ten temat w: A. Bikont i J. Szczęsna, *Pamiętkowe rupiecie. Przyjaciele i sny Wisławy Szymborskiej*, Warszawa 1997, s. 175-186.

⁷ W. Szymborska, *Wszystkie lektury nadobowiązkowe*, e-book.

dziełem.⁸ Jak wiemy, Szyborska również wpisała się na listę parafraz znanych dzieł sztuki i przerobiła portret *Mona Lisy*, wklejając renesansowej modelce w usta trochę za duże, choć idealne uzębienie, groteskowo wzmagające efekt dziwnego uśmiechu portretowanej. Podobnie postąpiła z reprodukcją obrazu *Panny dworskiej* (1656) autorstwa Diega Velázquez. Dystygowaną, małą infantkę Małgorzatę Teresę ubraną w szeroką, krępującą ruchy, elegancką suknię-konstrukcję, wycięła i wkleiła na ilustrację górskiej hali z zupełnie nieskrępowanymi, swobodnie biegającymi (również wmontowanymi poetycką ręką uzbrojoną w nożyczki) owieczkami.

Granica między kulturą wysoką a popularną często jest płynna, ciężko ją jednoznacznie ustalić. Charakter tej relacji pozwala m.in. wciąż od nowa zadawać pytanie o to, czym jest sztuka, literatura i kim jest pisarz czy artysta.

Kolaże, czyli eklektyczne światy

Oprócz twórczego przecież zbieractwa, wielką pasją Szyborskiej było tworzenie własnych pocztówek-kolaży, które sprawiała, jak mawiała, że czuła się artystką, gdyż ich wykonywanie nie było czynnością łatwą, ponieważ ich tworzenie było trudne zarówno technicznie, jak i merytorycznie. Te wyklejane kartki były swoistym znakiem czasu, ponieważ w latach 60. XX w. korespondencja zaczęła zanikać ze względu na cenzurę i fakt, że listy bywały otwierane i sprawdzane, itp.⁹ To naruszało prywatność a nawet bezpieczeństwo korespondentów. Kartki Szyborskiej zapraszały do zupełnie innej formy komunikacji i wymiany myśli. Były zagadkowe, a ich treść czytelna dla wtajemniczonych. Michał Rusinek w tekście *O rozumieniu wyklejank* przypomina, że poetka zaczęła je tworzyć z lat 60. i 70., ponieważ nie mogła kupić ładnych pocztówek, więc postanowiła sama je tworzyć. Poświęcała się temu artystycznemu zajęciu bez reszty, izolując się na jakiś czas od świata i zamieniając mieszkanie w magazyn ścinków i wycinków z gazet oraz przeróżnych magazynów. Powstawały z nich zupełnie nowe, eklektyczne formy, które nazywała wyklejaniami. Potem wysyłała je do przyjaciół i znajomych o podobnym guście i poczuciu humoru. Powstawały przez 40 lat.

Rusinek wskazuje też, że kluczem do rozumienia wyklejank jest, podobnie jak w przypadku poezji Szyborskiej, ironia, jako figura dystansu, która:

Pozwala spojrzeć inaczej nie tylko na świat, ale i na język – także i na ten wizualny – za pomocą którego o świecie się opowiada. Ironista to nie satyryk, to nie prześmiewca. Ironista to ktoś, kto nie tylko patrzy na świat

⁸ Por. A. Kałuża, *Zwiazki poezji i kultury popularnej*. Krzysztof Jaworski, Darek Foks, Szczepan Kopyt i Jaś Kapela, w: D. Nowacki, K. Uniłowski (red.) *Dwadzieścia lat literatury polskiej: 1989-2009*. T. 1, cz. 1, *Życie literackie po roku 1989*, Katowice 2010, s. 207.

⁹ Por. A. Bikont i J. Szczęsna, tamże, s. 180-183.

wokoło. Patrzy z uśmiechem, ale gorzkim. Ironia ma zakorzenie w światopoglądowe i filozoficzne. Językowa figura, literacki koncept, logiczny paradoks czy aporia, surrealistyczne zderzenie nieprzystających elementów – to nie TYLKO zabawa. Chociaż raczej trzeba by było dodać: to AŻ zabawa. Zabawę trzeba traktować szczególnie poważnie – mawiała Szymborska. Ironia jest figurą poważnie rozumianej zabawy.¹⁰

Badacz literatury, poeta i tłumacz Leonard Neuger (1947-2021) w tekście przygotowanym specjalnie z okazji wystawy wyklejank w 2013 r. w Pracowni w podziemiach Pałacu pod Baranami w Krakowie napisał:

Wyklejanki są dziełem sztuki, to jasne. Są także sygnaturą Wisławy Szymborskiej (...) Materiały do wycinania znajdowała sama: z tytułów gazet, magazynów, reprodukcji zdjęć, starych pocztówek. Ale ona te materiały unieważniała. Nadal nosiły cechy własne, pierwotne, dawały się rozpoznać, ale – wycięte z kontekstu – zaczynały pod jej ręką budować nowe światy: nieco surrealistyczne, kipiące humorem i ciepłem, i poczuciem wolności. (...) Warto jednak zwrócić uwagę na ich sens, chyba najważniejszy: są śladem przyjaźni i wezwaniem do przyjaźni.¹¹

Wyklejanki łączą sferę prywatną i artystyczną Szymborskiej, żyją też niejako własnym życiem oderwanym od kontekstu pierwotnego – będąc początkowo prywatnym hobby przerodziły się w legendę i zostały uznane za dzieła sztuki. Są pokazywane na wystawach,¹² wykorzystuje się je jako ilustracje do książek o Szymborskiej czy kolejnych edycji jej dzieł, np. w wyborze felietonów przygotowanym przez Jacka Dehnela i wydanych pod tytułem: *Ćwiartka Szymborskiej, czyli lektury nadobowiązkowe*. Pisarz wyselekcjonował około jedną czwartą z nich (stąd ćwiartka) z wydania pierwszego liczącego 800 stron (*Lektury nadobowiązkowe*, 2015), co umożliwił inny typ lektury. W książce tej znalazły się niepublikowane dotąd wyklejanki, które poetka wysyłała do swojej siostry, Nawoi.

Kolaże Szymborskiej można też rozpatrywać w kontekście groteski:

W strukturze graficznej dziełka Wisławy Szymborskiej przypominają czasami symboliczne, a przede wszystkim groteskowo makabryczne ilu-

¹⁰ <https://www.szymborska.org.pl/app/uploads/2020/03/Michał-Rusinek-O-rozumieniu-wyklejank.pdf> (dostęp: 1.10.2023)

¹¹ <https://ownetic.com/news/2013/02/06/wislawa-szymborska-wyklejanki-pracownia-palac-pod-baranami-krakow/> (dostęp: 1.10.2023)

¹² Np. 25 marca 2017 r. w Polskim Towarzystwie „Mikołaj Kopernik” w Zagrzebiu została otwarta wystawa wyklejank Szymborskiej. Gościem specjalnym był prof. Michał Rusinek, a wystawę można było oglądać do 26 kwietnia.

stracie Rolanda Topora. W tych pracach poetki, którym towarzyszy słowo, można się dopatrzeć prototypu dzisiejszych memów. Ironia w nich zawarta personalnie nikogo nie atakuje, bo nie jest przypisana do konkretnych osób – i jakkolwiek nie zbywa jej na inteligentnej złośliwości, uderza raczej w trafnie zaobserwowany obyczaj.¹³

Choć technika artystyczna polegająca na tworzeniu kompozycji z różnych materiałów, tworzyw itp. była znana już od 200 r. p.n.e. w Chinach, to termin „kolaż” zawdzięczamy dopiero francuskiemu malarzowi, grafikowi i rzeźbiarzowi Georgesowi Braque’owi (1882-1963), który na początku XX w. użył go po raz pierwszy. W 1911 r. powstało pierwsze dzieło sztuki kolażu, czyli *Martwa natura z plecionym krzesłem* autorstwa Pabla Picassa. Kolażem zajmowali się również Henri Matisse czy Max Ernst.¹⁴ Technika ta jest atrakcyjna dla artystów, gdyż, jak mówi kuratorka wystawy Anna Chmielarz:

W pewnym sensie kolaż już u swoich podstaw zakłada dialog z historią sztuki, kultury, obiecuje fascynującą podróż w czasie i przestrzeni obrazu oraz przygodę pełną zabawy i odkryć. Twórcy kolaży chętnie prowadzą grę z widzem, czasem myślą tropy, innym razem rozwiązanie zagadki podają na tacy. Często posługują się fragmentami reprodukcji ikonicznych dzieł sztuki, tworzą niesamowite miejsca, aranżują niecodzienne spotkania. Tu wszystko jest możliwe, a granice wyznacza jedynie wyobraźnia twórcy i widza.¹⁵

W Polsce stał się popularny w drugiej połowie XX w. dzięki Władysławowi Hasiorowi (1926-1999). Sztukę kolażu rozwijali też Tadeusz Kantor, Adam Marczyński, Jonasz Stern, Maria Pinińska-Bereś i wielu innych.¹⁶ Na mapie polskiego kolażu Szyborska zajmuje miejsce ważne i ugruntowane.

„Od śliwowicy torsje w piwnicy”, czyli o rymowankach

Zabawne utwory noblistki ukazały się w książce *Rymowanki dla dużych dzieci*,¹⁷ w skład której wchodzi, poukładane tematycznie dla porządku: *Limeryki, Moskaliki, Lepieje, Odwódky, Altruistki czy Podsluchające*. Za ilustracje posłużyły tu słynne, często humorystyczne wyklejanki Szyborskiej, np. japoński zapaśnik sumo w pozycji bo-

¹³ *Wisława Szyborska – wyklejanki*, <https://culture.pl/pl/artykul/wislawa-szyborska-wyklejanki> (dostęp: 15.09.2023)

¹⁴ <https://fu-ku.pl/journal/slow-design-art/2018/10/kolaz-i-jego-prekursorzy/> (dostęp: 1.07.2024)

¹⁵ <https://mnwr.pl/wystawa-collage-klejone-swiaty/> (dostęp: 1.07.2024)

¹⁶ <https://rynekisztuka.pl/2022/11/26/collage-klejone-swiaty-wroclaw/> (dostęp: 1.07.2024)

¹⁷ W. Szyborska, Wydawnictwo a5, Kraków 2003.

jowej, groźnie zaciskający pięść, patrzący widzowi prosto w oczy, a odziany w tradycyjną krakowską czapkę z pawim piórem.

Odwołując się do tytułu tekstu Małgorzaty Mieszek, limeryki to przykład poezji niepoważnej,¹⁸ jednak o długiej już tradycji. Wywodzą się z Anglii, Francji albo Irlandii. Tworzyli je zarówno Joseph Conrad, Mark Twain czy George Bernard Shaw. Choć służą głównie zabawie, to mają swoją określoną budowę, formę, układ rymów, wciągają też czytelnika do różnych wielopoziomowych gier językowych, a dla autorów stają się znakomitym pretekstem do sprawdzenia własnego warsztatu literackiego, gdyż dobry limeryk wymaga dużej sprawności teoretycznej, literackiej, dobrego pióra, a jednocześnie sporego poczucia humoru.¹⁹ Nie każdy zatem jest w stanie sprostać tym wszystkim wymogom.

Sama Szymborska wyjaśnia, że limeryki: „To niesforne ziółko z ogrodu literatury angielskiej. Jakoś dziwnie przyjęło się też w Polsce, grunt okazał się podatny. Wyhodowaliśmy nawet własnych mistrzów, z których możemy być dumni”.²⁰ Pisanie tego typu żartobliwych utworów było dla poetki „najlepszą rekomendacją powagi”, wprowadziła też własne „gatunki”, czyli wspomniane lepiej, np.: „Lepiej złamać obie nogi, niż miejscowe jeść pirogi”,²¹ które są oparte na porównaniu czegoś złego do jeszcze gorszego, czy odwódki o skutkach picia określonych alkoholi.

Z okazji stulecia urodzin Szymborskiej, w 2023 r. ukazały się zarówno *Wiersze wszystkie*, ale i tom *Zabawy literackie* zbierający po raz pierwszy wszystkie mniej poważne jej utwory. Znalazły się tam znane już czytelnikom limeryki czy epitafia, ale i nowe formy np. kizioścychy czy jaroszady. Szymborska – poetka i autorka zabawnych rymowanek czy kolaży to wciąż ta sama osoba albo inaczej, jak chce Charles Baudelaire (1821-1867), przyznający poecie specjalne prawa, widząc w nim kogoś niezwykle skłonnego do metamorfoz i wszędobylskiego:

Poeta korzysta z niezrównanego przywileju: wedle ochoty może być sobą i kimś innym. Jak te duchy błakające się i szukające ciała, gdy zechce, staje się każdym. Tylko dla niego wszystko stoi otworem, a jeśli niektóre miejsca zdają się mu zamknięte, znaczy to, że nie warto ich odwiedzać. Samotny i zamyślony przechodzień czerpie z tej powszechnej komunii osobliwe upojenie.²²

Poetyckie strategie Baudelaire’a i Szymborskiej nie są rzecz jasna pokrewne, ale przytoczenie powyższego fragmentu jest zasadne i przydatne, ponieważ pozwala pa-

¹⁸ M. Mieszek, *Limeryk, czyli przykład poezji niepoważnej*, w: „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Litteraria Polonica”, nr. 11/2008, s. 150-165.

¹⁹ M. Mieszek, tamże, s. 151-152, 164.

²⁰ W. Szymborska, tamże, s. 5.

²¹ Tamże, s. 21.

²² Ch. Baudelaire, *Thumy*, w: *Paryski spleen*, tłum. J. Guze, Warszawa 1959. s. 29.

trzeć na twórcę i jego tożsamość w szerokim kontekście, a właściwie w bardzo wielu kontekstach. Heterogeniczność Szymborskiej przejawia się, z jednej strony, w poezji, za którą otrzymała najbardziej prestiżową nagrodę, z drugiej, w grach i zabawach językowo-kulturowych. Poważna oraz ta pozornie tylko śmieszna czy błaha twórczość Szymborskiej świadczą o jedności jej wyobraźni i *status quo* powołanych przez nią do życia światów.

Szymborska pop star?

Piosenkarka Zuzanna Irena Grabowska (ur. 1997) występująca pod pseudonimem Sanah (również stylizowane jako sanah), śpiewająca delikatnym głosem *Nic dwa razy się nie zdarza* z powodzeniem gromadzi na stadionach tłumy. Jej współczesna aranżacja tego wiersza stała się hitem. Piosenkarka wykorzystuje w swoich albumach m.in. wiersze Adama Asnyka, Adama Mickiewicza, Szymborskiej i robi zawrotną karierę. W sieci krążą liczne memy nawiązujące do kolaży polskiej noblistki, odwołujące się do fragmentów jej poezji, która w tej formie okazuje się nośnym środkiem przekazu czy wymiany myśli wśród współczesnych odbiorców. „Uszymborzone” gadzety, dodatki i ubrania zostały udostępnione do masowej sprzedaży. Od czasu przyznania Szymborskiej Nagrody Nobla niezwykle wzrosło zainteresowanie jej osobą i często pojawiała się ona w mediach.²³ W konsekwencji tych wydarzeń i zdobytej popularności, bezsprzecznie stała się też ikoną polskiej popkultury, a jej twórczość czy biografia źródłem różnorodnych nawiązań.

Murale

Wraz z nobilitacją street artu w Polsce, coraz większą popularność zyskują murale. Piotr Mikołaj Statucki, powołując się na literaturę przedmiotu, w odniesieniu głównie do łódzkich murali, przypomina, że:

(...) zwiększenie popularności murali, które na świecie przypadło na przełom XX i XXI w., a w Polsce nastąpiło około 2010 r. (...) Problematyką murali (...) zajmują się przedstawiciele różnych nauk humanistycznych i społecznych, przyczyniając do pełniejszego zrozumienia badanego problemu. (...) Murale można badać z perspektywy socjologii sztuki, jako przedmiot wyrazu artystycznego i percepcji sztuki, ale też jako medium pośredniczące między nadawcami i odbiorcami. (...) W Polsce murale – głównie reklamowe – zaczęły pojawiać się przed II wojną światową i powstawały licznie w czasach PRL-u. Murale z tego okresu (...) były rodzajem ogro-

²³ Ten wątek jednak celowo pomijam, skupiając uwagę na wybranych przykładach fenomenu Szymborskiej w przestrzeni popkultury.

mnych „obwieszczeń”, potwierdzających obecność przedsiębiorstwa na rynku. Były także wizytówką artystów plastyków zajmujących się grafiką użytkową, plakatem i malarstwem ściennym.²⁴

Badacz zwraca również uwagę na panujący w odniesieniu do murali chaos pojęciowy i terminologiczną nieuchwytność, które należy zaakceptować jako nieodzwonne cechy szeroko rozumianej sztuki, a więc i sztuki ulicznej. Współcześnie murale nadal budzą wiele emocji, nie wszyscy utożsamiają murale ze street artem, wskazuje się też różne cechy tego medium.²⁵

Muralami może się poszczycić naprawdę wiele polskich miast. Do najbardziej znanych murali należą m.in. legendarny już mural *Kora* w Warszawie wykonany przez Brunona Althamera, *Dziewczyna z konewką* autorstwa Natalii Rak w Białymostku czy *Wyłącznik* w Katowicach stworzony przez hiszpańskiego artystę – Escifa. Ze swoich murali słynie też Słupsk, który od lat inwestuje w nowe malowidła. Murale nie są jednak zjawiskiem jedynie miejskim, ponieważ dzięki różnym akcjom rozwoju i odnowy wsi, zaczęły powstawać również tam (np. murale z obrazami van Gogha we wsi Brzózki niedaleko Bydgoszczy czy działalność grupy artystów tworzącej tzw. Rurales).²⁶ Tematem murali są często wydarzenia historyczne, ważne dla danego miasta, wsi czy regionu, znane osoby i ich dzieła – nic więc dziwnego, że powstało kilka dedykowanych noblistce. 100 rocznica jej urodzin i obchody Roku Szymborskiej dały dodatkowy impuls do działań tego typu.

W Krakowie 2 lipca 2023 r. miało miejsce uroczyste otwarcie parku jej imienia i odsłonięcie muralu przy ul. Karmelickiej 28, którego głównym motywem jest wiersz *Nic dwa razy*. Projekt powstał przy współpracy Fundacji Wisławy Szymborskiej w Krakowie i grafików marki odzieżowej Medicine: Joanny Dobranowskiej i Piotra Jakóba. Kolejny mural *Tego się nie robi kotu* autorstwa artystów z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie – Kamila Kuzko i Marcina Czai – udekorował nową inwestycję deweloperską Westa Investment, czyli wieżowiec na ul. Podedworze na osiedlu Piaski Nowe. Artyści zainspirowali się głównie wierszem *Kot w pustym mieszkaniu* oraz innymi fragmentami jej poezji, np. „Wolę kolor zielony” z wiersza *Możliwości*, zatem w ich pracy dominuje ta właśnie barwa.

Inny krakowski mural powstał na ponad 120-metrowym ogrodzeniu przy ul. Dolnych Młynów 10. Na zaproszenie Fundacji Wisławy Szymborskiej oraz firmy NOHO Investment artyści (Opiemme, Alicja Biała, Marcin Maciejowski, Bolesław

²⁴ P.M. Statucki, *Jak badać murale z perspektywy socjologicznej? Przykład Łodzi*, w: *Człowiek i społeczeństwo*, t. XLVIII, 2019, s. 108-110.

²⁵ Por. tamże, s. 110.

²⁶ <https://tygodnik.interia.pl/news-tworza-murale-na-wsiach-o-ktorych-swiat-zapomnial,nId,6144319> (dostęp: 6.10.2024)

Chromry) stworzyli własne interpretacje wybranych przez siebie utworów poetki. Obiekt ten to wyraz hołdu dla pisarki, ale i podjęcie dialogu ze sztuką uliczną. Prezes Fundacji Wisławy Szyborskiej, Michał Rusinek podsumowuje:

Nigdzie nie jest powiedziane, że obrazy można znaleźć wyłącznie w muzeach, a wiersze – tylko w książkach. Nie czujmy się bezpieczni, bo poezja i sztuka może nas zaatakować zniemacka, na przykład na płocie przy ulicy, którą od lat codziennie chodzimy lub jeździmy do pracy czy do szkoły. A kiedy już nas zaatakuje, to zatrzymajmy się na chwilę. Przeczytajmy wiersz, przyjrzyjmy się obrazowi. Uśmiechnijmy się lub zamyślnijmy. I wspomnijmy wielką i skromną zarazem poetkę, laureatkę Nagrody Nobla, która jeszcze niedawno chodziła tą samą ulicą.²⁷

W Gdańsku, podczas 6. edycji Festiwalu Monumental Art organizowanego przez Instytut Kultury Miejskiej powstało 36-metrowe malowidło włoskiego malarza i poety mieszkającego i pracującego w Turynie – Opiemme, który zainspirował się wierszem *Pod jedną gwiazdką*. Jego misją jest wzbudzanie zainteresowania poezją, dlatego tworzy on w przestrzeniach publicznych, aby poprzez sztukę, która przekłada słowa na kolorowe obrazy, nadać poezji społeczny wymiar:

– Kolory spadające kaskadą ze szczytu budynku mają pokazać kolory, jakie w przestrzeni publicznej miast wprowadzają interwencje malarzy ulicznych. Mają stać się symbolem radości i szczęścia, jakie sztuka ma wprowadzać na ulice – mówi Opiemme o muralu zatytułowanym „Wir i napromieniowanie tęczę”, który powstał na Zaspie przy ul. Dywizjonu 303 D.

Mural podzielony jest na trzy części: przestrzeń kosmiczną, niebo i ziemię. W dolnej partii widzimy chmury, które mają przyciągnąć uwagę dzieci i dorosłych, by zbliżyć je do poezji. Artysta używa kolorów jako swoistej „pułapki” zwabiającej osoby zainteresowane kolorami do podejścia bliżej muralu. Poniżej chmur i spadającego z nich barwnego deszczu wkomponował cytaty Wisławy Szyborskiej z wiersza „Pod jedną gwiazdką” – „Prawdo, nie zwracaj na mnie zbyt bacznej uwagi. Powago, okaż mi wspałałomyślność”.²⁸

Natomiast w Słupsku powstał na jednej z kamienic obraz przedstawiający poetkę i tekst jej wiersza *Dłoń*, a w Miliczu (w woj. dolnośląskim), słynącym do tej pory z klasycystycznego pałacu von Maltzanów czy Muzeum Bombki, na jednym z bloków

²⁷ <https://www.szyborska.org.pl/wislawa-szyborska-na-dolnych-mlynach/> (dostęp: 5.07.2024)

²⁸ <http://silesius.wroclaw.pl/2014/10/14/mural-szyborskiej/> (dostęp: 1.10.2023)

Konrad Moszyński z pracowni muchaDSGN wykonał mural, w którym uchwycił zamysłoną i uśmiechniętą Szymborską siedzącą przy maszynie do pisania, na tle tapety z roślinnym motywem i zapisanych kartek papieru.

Murale często powstają w miejscach niezbyt atrakcyjnych wizualnie, które warto jakoś zagospodarować, uczynić bardziej estetycznymi dla mieszkańców i innych odbiorców kultury czy zwrócić ich uwagę na miejsca zapomniane. Są również elementem promocji danego miejsca, przestrzeni albo mają cel polityczny czy społeczny (jak np. mural Rak'n'Roll na warszawskiej Woli, będący wyrazem wsparcia dla ciężarnych kobiet, które zachorowały na raka). Celem sztuki ulicznej, jak we wskazanych wyżej przypadkach, jest oczywiście upamiętnienie, uhonorowanie danego twórcy, a on sam stając się twarzą z muralu wtapia się w codzienność odbiorców sztuki i przechodniów. Murale przez swoją powszechną dostępność wpływają na percepcję odbiorców, zachęcają do refleksji i dialogu, ale mogą być formą buntu przeciwko czemuś czy manifestacją, dynamicznie łączą sztuki wizualne z przestrzenią publiczną.²⁹

Poezja jest w modzie

W 2020 r. w najbardziej znanym magazynie modowym „Vogue” ukazał się artykuł pod efektownym tytułem *Poezja to nowy pop* powołujący się na najnowsze badania anglosaskie, oraz historię związków mody i poezji. W 1922 r. ukraińska artystka żydowskiego pochodzenia, a tworząca w Paryżu, Sonia Delaunay (1885-1979) stworzyła kolekcję tzw. Robes poèmes (Sukienek-wierszy czy też poematów). Jej współpraca z dadaistami, poetą Tristanem Tsarą czy artystką i tancerką Verą Sudeikin zaowocowała projektami sukienek np. z wyhaftowanymi na ubraniach fragmentami poezji. A w 1996 r. Alexander McQueen zadedykował swoją jesienno-zimową kolekcję Dantemu. Podobnych przykładów jest wiele. To zaskakujące na pierwszy rzut oka połączenie liryki i mody okazało się niezwykle inspirującym spotkaniem dwóch światów. Poezja jest obecnie dla projektantów, artystów „nowym językiem na smutne czasy” oraz sposobem na budowanie wspólnoty i to nie tylko w znaczeniu modowo-lifestylowym, komercyjnym, ale i emocjonalnym czy kulturowym.³⁰

Moda niczym lustro odbija społeczne tendencje. A, jak się okazuje, poezja sprzedaje się dobrze jak nigdy wcześniej. Według SPPA (Survey of Public Participation in the Arts), która bada sprzedaż poezji od 15 lat, w ciągu ostatnich pięciu lat liczba osób kupujących tomy wierszy w Stanach Zjednoczonych podwoiła się. Podobnie reagują europejskie liczniki. Według Nielsen BookScan w 2017 r. tylko w Wielkiej Brytanii sprzedano 1,3 mln

²⁹ Por. <https://onebid.pl/pl/blog/347/sztuka-ulicy-fenomen-graffiti-i-street-artu-jako-formy-wyrazu-artystycznego> (dostęp: 7.10.2024)

³⁰ Por. <https://www.vogue.pl/a/poezja-to-nowy-pop> (dostęp: 15.04.2024)

tomów poezji. Rok później już 12 mln. Dwie trzecie kupujących to osoby poniżej 34. roku życia, 41 proc. nie ma jeszcze 22 lat.

Skąd ten wzrost? Dzięki mediom społecznościowym. W ostatnich latach do głosu doszli młodzi poeci komentujący na Instagramie współczesne problemy. Jedną z nich jest Rupi Kaur (obserwowana przez prawie 4 mln osób), autorka tomu „Mleko i Miód”, który sprzedał się w 2,5 mln egzemplarzy i został przetłumaczony na 25 języków (w tym polski). – *Myslałam, że trzeba być gwiazdą pop albo aktorką, żeby się tu dostać, ale jakimś cudem doprowadziła mnie do tego poezja* – mówiła na kanapie telewizyjnego show Jimmy’ego Fallona.³¹

Zapotrzebowanie na poezję wynika, z jednej strony, z przebudźcowania obrazami, poczucia pustki. Poezja pełni więc funkcję antidotum. Z drugiej zaś, wiąże się ze współczesną otwartością na emocje i potrzebą poszukiwania głębi, odpowiedzi na trudne pytania, samotność, czy właśnie z chęcią ponownego połączenia się ze światem własnych emocji.³²

Wspomniana już wyżej polska marka Medicine z okazji 100 rocznicy urodzin Szymborskiej tworzyła specjalną kolekcję jubileuszową:

Sesja zdjęciowa do kolekcji, wykonana przez fotografa Marcina Kempskiego, przenosi odbiorców w świat słowa, znaczeń i mnogości interpretacji. Kolekcja nie tylko przybliży twórczość Szymborskiej, ale także edukuje poprzez ukazanie jej we współczesnym świetle. Jednocześnie daje możliwość nieustannej reinterpretacji dzieł noblistki. Na T-shirtach, bluzach, koszulach, sukienkach oraz akcesoriach, takich jak m.in. parasole czy butelki, można zatem znaleźć fragmenty wierszy i rękopisów oraz interpretacje twórczości poetki stworzone przez grafików Medicine.

Współpraca Medicine i Fundacji Wisławy Szymborskiej ma na celu uhonorowanie artystki i docieranie z jej twórczością do szerszego grona niż tylko miłośnicy poezji. To nietypowe połączenie poezji i mody sprawia, że dzieła Szymborskiej zyskują zupełnie nowy wymiar i dosłownie wychodzą na ulice – mówi Karolina Tomczyk, Dyrektorka Marketingu Medicine.³³

Przedpremiery kolekcji odbyła się w czasie otwarcia parku im. Wisławy Szymborskiej, któremu towarzyszyło kilka innych spektakularnych wydarzeń. Pochodzące z

³¹ Tamże.

³² Por. tamże.

³³ <https://wearmedicine.com/l/kolekcja-jubileuszowa-2023-rok-wislawy-szymborskiej-x-medicine> (dostęp: 1.10.2024)

tej kolekcji ubrania i gadżety cieszyły się dużą popularnością, oprócz popularyzacji poezji czy twórczości Szymborskiej spełniły więc swoje marketingowo-handlowe zadanie.

Tragedia w Legolandzie

Oczywiście w Legolandzie żadna tragedia wydarzyć się nie może, jednak doszło do niej w Sztokholmie w 1996 r., gdy polskiej poetce przyznano Nagrodę Nobla. „Tragedia sztokholmska” to zabawne określenie używane przez Szymborską i gro- no jej przyjaciół. Odnosiło się do lawiny wydarzeń spowodowanych przez nagrodę, która była prestiżowym wyróżnieniem, ale skutkowała też ogromnym, nagłym zainteresowaniem Szymborską i wszystkim co miało z nią jakikolwiek związek, tak prywatnie, jak i literacko. Poetka, która zawsze chciała być tylko *osobą*, a nie *osobistością*, stała się „celebrytką” wbrew swojej woli.

Grupa LEGO postanowiła złożyć Szymborskiej oryginalny hołd w postaci makiety odwzorowującej galę i moment wręczenia jej Nagrody Nobla przez króla Szwecji Gustawa VI Adolfa. Makiety zbudowano z 21 tys. klocków, a za projekt i budowę całości odpowiadał certyfikowany budowniczy LEGO, Mateusz Kustra. Nad przygotowaniem makiety pracował cały zespół ludzi przez około pół roku.³⁴ Znajduje się na niej kilkadziesiąt figurek, wśród których nie mogło zabraknąć kota. Z okazji Międzynarodowego Dnia Poezji w 2023 r., firma LEGO zaprezentowała też na swoim profilu facebookowym Szymborską jako figurkę na tle biblioteki. Nad podobieństwem figurki i pierwowzoru można dyskutować, jednak Szymborska dołączyła do panteonu pisarzy w świecie plastiku i zabawek. W tej formie zostali już uwiecznieni William Szekspir, George Orwell czy Mark Twain. Figurka nie jest jednak oficjalnym wyrobem LEGO, ale projektem zamówionym przez firmę u jednego z niegdysiejszych uczestników programu LEGO Masters, Łukasza Więcka.³⁵

Jeszcze innym wcieleniem Szymborskiej jest lalka artystyczna wykonana przez Monikę Ekiert Jezusek z pracowni Monalli dolls, zajmującą się fotografią i wykonującą na zamówienie lalki personalizowane. Zamówienie to (dwie lalki przedstawiające parę: Wisławę i Kornela Filipowicza) zostało zrealizowane dla cieszyńskiej księgarni „Kornel i przyjaciele”.

³⁴ Por. <https://superbiz.se.pl/firma/grupa-lego-w-holdzie-tworczosci-wislawy-szymborskiej-aa-cySQ-BFEu-6ZBU.html> (dostęp: 1.10.2023)

³⁵ Por. <https://www.rp.pl/biznes/art38178091-wislawa-szymborska-w-wersji-lego-akcja-z-okazji-miedzynarodowego-dnia-poezji> (dostęp: 1.10.2023)

Koniec i początek

Murale, ubrania, lalki czy gadżety, te swoiste wcielenia Szyborskiej, pokazują jej osobę i twórczość w skrócie, powierzchownie powiedzieliby niektórzy, odsyłają do kilku zdań, wybranych wierszy, myśli czy rymowanek, które weszły do języka potocznego, hasłowo. Funkcjonują jakby w tiktokowej narracji. Czasem jednak mniej znaczy więcej. Skrótowość nie wyklucza autentyczności aktu odbioru i faktu, że dana twórczość może być odkrywana i przeżywana przez odbiorców.

Jak zauważyła Karolina Fijolek, kultura popularna może być mostem, azyłem dla wyższych form kultury. Taki sens ma np. omawianie w szkole filmu *Igrzyska śmierci* i w tym kontekście wiersza *Utopia*. Motyw utopijnej rzeczywistości występujący w obu tekstach kultury „stał się punktem wyjścia do uproszczonej (*Igrzyska*) i pogłębianej (*Utopia*) interpretacji zagadnień egzystencjalnych bliskich każdemu człowiekowi”.³⁶

Ten kto kupuje i czyta tomy poetyckie, ale i ten kto kupił koszulkę z literackim nadrukiem, gadżet, jest dowodem na to, że sztuka broni się wszędzie, nie ma granic i nie mieszka tylko w interpretacjach historyków czy krytyków literatury, ale w ludzkich sercach. I niech Szyborska wybaczy mi ten patos... Angielska aktorka Helena Bonham Carter powiedziała:

Wszystko jest sztuką. To, co robisz. Jak się ubierasz. Sposób w jaki kogoś kochasz i w jaki się wysławiasz. Śmiejesz się. Twoja osobowość. To, w co wierzysz, i o czym marzysz, to jak dekorujesz swój dom. Sposób w jaki pijesz herbatę albo jak imprezujesz. Twoja lista zakupów. Jedzenie, które robisz. Twój charakter pisma. Życie to sztuka.³⁷

Dla przeciwwagi zacytujmy wypowiedź Clare Cavanagh, amerykańskiej tłumaczki wierszy Wisławy Szyborskiej:

Dzięki Szyborskiej widzę świat innymi oczami, bo opisała świat tak, że nie można już na niego patrzeć tak, jak zawsze. Pisała m.in. o drobiazgach, napisała krótki, śmieszny tekst o guzikach. Dzięki Wisławie inaczej widzę nawet guziki.³⁸

³⁶ Por. K. Fijolek, *Szkolne budowanie mostu między literaturą popularną i literaturą wysoką na przykładzie „Igrzysk śmierci” Suzanne Collins i „Utopii” Wisławy Szyborskiej*, w: „Jednak Książki”, 2018, nr 10, s. 100.

³⁷ “I think everything in life is art. What you do. How you dress. The way you love someone, and how you talk. Your smile and your personality. What you believe in and all your dreams. The way you drink your tea. How you decorate your home. Or party. Your grocery list. The food you make. How your writing looks. And the way you feel. Life is art.” w: <https://www.goodreads.com/quotes/911380-i-think-everything-in-life-is-art-what-you-do> (dostęp: 1.10.2023). Tłum. z ang. M. Vrazić.

³⁸ <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/dzieki-wislawie-inaczej-widze-nawet-guziki-ra214082-3495690> (dostęp: 9.10.2023).

Wśród opinii na temat Szymborskiej pojawiały się głosy, że jest zbyt popularna, prosta czy przyziemna, co może zniechęcać do czytania jej utworów.³⁹ Jak widać, diabeł tkwi w szczegółach, a metafizyka może się czaić i w kluskach ze skwarkami.

Wiązanie poetki z popkulturą nie jest zabiegiem nowym, jednak temat ten nie został dostatecznie przebadany i usystematyzowany. Z całą pewnością zasługuje na osobną książkę, monografię, w której poddano by analizie, zinterpretowano i uporządkowano wszystkie wątki i pop konteksty, w których pojawia się twórczość Szymborskiej.

Dodatek. Chorwacka wklejanka

Swoje wystąpienie na konferencję „Dni Malicia” przygotowywałam głównie z myślą o studentach zagrzebskiej polonistyki, towarzyszy mi bowiem przekonanie, że twórczość Wisławy Szymborskiej jest medium, kryjącym w sobie nowoczesne kody polskiej kultury, a przez to i ciekawym materiałem dydaktycznym. Szymborska jest mistrzynią słowa, a jej twórczość rozumiana całościowo jako swoisty fenomen jest przyjazna dla uczących się języka polskiego, poznających literaturę i kulturę polską. Jej znakami rozpoznawczymi są: zwięzłość, trafność obrazowania poetyckiego, korzystanie z języka potocznego, pisanie o sprawach zwykłych i codziennych, w którym każdy może odnaleźć część siebie, jakiś fragment własnego doświadczenia; i oczywiście obecny w niej zbawienny humor i dystans do siebie i świata.

W Chorwacji twórczość Szymborskiej jest znana głównie dzięki przekładom Zdravka Malicia (*Radost pisanja*, 1997) oraz Đurđica Čilić, która w 2020 r. wydała zbiór wierszy wybranych noszący tytuł *Svijet koji nije od ovoga svijeta* (*Świat nie z tego świata*) oraz Pera Mioča autora m.in. przekładu *Sretna ljubav* (2011).

W ramach obchodów Roku Szymborskiej odbyła się w Zagrzebiu zarówno międzynarodowa konferencja „Dni Malicia” zorganizowana przez Katedrę Języka i Literatury Polskiej Wydziału Filozoficznego (trwająca w dniach 12-13 października 2023 r.), jak i konkurs zorganizowany przez Ambasadę RP w Republice Chorwacji przy współpracy z Katedrą Języka i Literatury Polskiej Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Zagrzebskiego i Polskim Towarzystwem „Mikołaj Kopernik” w Zagrzebiu. Jury w składzie: prof. Đurđica Čilić, Jolanta Sychowska Kavedžija i dr Małgorzata Vražić przyznało pierwsze miejsce studentce 3 roku polonistyki, Ninie Bartolić za interpretację wiersza *Koniec i początek* oraz dwa wyróżnienia dla Adeli Balić i Heleny Cindrić (również studentek 3 roku).

Natomiast w pólamatorskim teatrze Obserwatorium, działającym w Polskim Towarzystwie „Mikołaj Kopernik” odbyło się w ramach Nocy Książki (13 kwietnia 2024 r.) dwujęzyczne przedstawienie multimedialno-teatralne *Niektórzy lubią poezję* oparte głównie na wybranych wierszach noblistki, zaprezentowanych w polskiej i

³⁹ Por. K. Maliszewski, tamże, s. 15-16.

chorwackiej wersji językowej (z napisami wyświetlanymi na ekranie). Choć wydarzenie to nie może się równać z rangą przekładów czy konferencji, jednak warto o nim wspomnieć, gdyż *Niektórzy lubią poezję* było pierwszym w Chorwacji spektaklem opartym na twórczości noblistki i w całości jej poświęconym.

Poezja Szymborskiej stała się interesująca również w kręgach katolickich. Krótki artykuł o poetce napisał w 2021 r. kapelan Chorwackiego Uniwersytetu Katolickiego, Marko Čolić.⁴⁰ W tym miejscu urywam wątek, gdyż recepcja twórczości Szymborskiej w Chorwacji wykracza poza ramy niniejszego tekstu.

Mural „Dłoń” w Słupsku, fot. D. Niedziałkowska.

Wystawa kolaży W. Szymborskiej w PTK „Mikołaj Kopernik” w Zagrzebiu i wizyta Michała Rusinka w 2017 r., fot. z archiwum PTK.

⁴⁰ <https://www.unicath.hr/citaj-mozda-ti-se-svidi-wislawa-szymborska> (dostęp: 22 czerwca 2024 r.)

Plakat z przedstawienia teatru Obserwatorium, działającego przy PTK „Mikołaj Kopernik” w Zagrzebiu, fot. z archiwum PTK.

Bibliografia

- Baudelaire, Charles. 1959. *Thumy*. W: *Paryski spleen*. Tłumaczenie Joanna Guze. PIW. Warszawa.
- Bikont, Anna; Szczęsna, Joanna. 1997. *Pamiętkowe rupiecie. Przyjaciele i sny Wisławy Szymborskiej*. Prószyński i S-ka. Warszawa.
- Dehnel, Jacek, 2021. *Ćwiartka Szymborskiej czyli lektury nadobowiązkowe*. Wybór Jacek Dehnel. Wydawnictwo Znak. Kraków.
- Fijołek, Karolina. 2018. Szkolne budowanie mostu między literaturą popularną i literaturą wysoką na przykładzie „Igrzysk śmierci” Suzanne Collins i „Utopii” Wisławy Szymborskiej. *Jednak Książki*, nr 10. 91-102.
- Kałuża, Anna. 2010. Związki poezji i kultury popularnej: Krzysztof Jaworski, Darek Foks, Szczepan Kopyt i Jaś Kapela. W: D. Nowacki, K. Uniłowski (red.), „Dwadzieścia lat literatury polskiej: 1989- 2009. T. 1, cz. 1, Życie literackie po roku 1989”. 207-237. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Katowice.

- Mieszek, Małgorzata. 2008. Limeryk, czyli przykład poezji niepoważnej. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Litteraria Polonica* 11. 150-165.
- Statucki, Piotr Mikołaj. 2019. Jak badać murale z perspektywy socjologicznej? Przykład Łodzi. *Człowiek i społeczeństwo*, T. XLVIII. 107-122.
- Szymborska, Wisława. 1997. *Radost pisanja*. Prijevod s poljskog, izbor i pogovor Zdravko Malić. Nova stvarnost. Zagreb.
- Szymborska, Wisława. 2003. *Rymowanki dla dużych dzieci*. Wydawnictwo a5. Kraków.
- Szymborska, Wisława. 2011. *Sretna ljubav*. Izabrao i s poljskog preveo Pero Mioč. Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik. Dubrovnik.
- Szymborska, Wisława. 2020. *Svijet koji nije od ovoga svijeta*. Izabrane pjesme. Prijevod Đurđica Čilić. Fraktura. Zaprešić.
- Szymborska, Wisława. 2023. *Wiersze wszystkie*. Wydawnictwo Znak. Kraków.
- Szymborska, Wisława. *Wszystkie lektury nadobowiązkowe*. E-book.

Strony internetowe

- Becker, K. *Poezja to nowy pop*. <https://www.vogue.pl/a/poezja-to-nowy-pop>
- Collage – klejone światy. <https://mnwr.pl/wystawa-collage-klejone-swiaty/>
- Čolić, M. *Čitaj, možda ti se svidi: Wisława Szymborska*. <https://www.unicath.hr/citaj-mozda-ti-se-svidi-wislawa-szymborska>
- Dzięki Wisławie inaczej widzę nawet guziki*. <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/dzieki-wislawie-inaczej-widze-nawet-guziki-ra214082-3495690>
- Goodreads. <https://www.goodreads.com/quotes/911380-i-think-everything-in-life-is-art-what-you-do>
- Kolaz i jego prekursorzy. <https://fu-ku.pl/journal/slow-design-art/2018/10/kolaz-i-jego-prekursorzy/>
- Kolazowa rzeczywistość. <https://rynekisztuka.pl/2022/11/26/collage-klejone-swiaty-wroclaw/>
- Kowalczyk, J. R. *Wisława Szymborska – wyklejanki*. <https://culture.pl/pl/artykul/wislawa-szymborska-wyklejanki>
- Maliszewski, K. *Szymborska w oczach następnych pokoleń. Ślady w wierszach i świadomości*. <https://www.szymborska.org.pl/szymborska/teksty-o-szymborskiej/>
- Mandel, A. *Wisława Szymborska w wersji Lego. Akcja z okazji Międzynarodowego Dnia Poezji*. <https://www.rp.pl/biznes/art38178091-wislawa-szymborska-w-wersji-lego-akcja-z-okazji-miedzynarodowego-dnia-poezji>
- Monnali dolls. http://monalli.eu/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1gRpFnnqwNUmW8sZvBtaNyjjWeXNeaAbuADIIyGDBdirLgvWbhbdNb2-U_aem_2nEsQHucQgwhs8FR0ldRA

- Nałęcz, S. *Tworzą murale na wsiach, o których świat zapomniał*. <https://tygodnik.interia.pl/news-tworza-murale-na-wsiach-o-ktorych-swiat-zapomniał,nId,6144319>
- Nic dwa razy się nie zdarza... a jednak!* <https://wearmedicine.com/1/kolekcja-jubileuszowa-2023-rok-wislawy-szymborskiej-x-medicine>
- Rusinek, M. *O rozumieniu wyklejanek*. <https://www.szymborska.org.pl/app/uploads/2020/03/Michał-Rusinek-O-rozumieniu-wyklejanek.pdf>
- Stańko, T. *Cenię artystki. Kobiety wnoszą to, czego my nie robimy*. <https://gloswielkopolski.pl/tomasz-stanko-cenie-artystki-kobiety-wnosza-to-czego-my-nie-robimy/ar/728449>
- Trybulski, Ł. *Grupa LEGO w holdzie twórczości Wisławy Szymborskiej*. <https://superbiz.se.pl/firma/grupa-lego-w-holdzie-tworczosci-wislawy-szymborskiej-aacySQ-BFEu-6ZBU.html>
- Wisława Szymborska-wyklejanki*. <https://ownetic.com/news/2013/02/06/wislawy-szymborska-wyklejanki-pracownia-palac-pod-baranami-krakow/>
- Wisława Szymborska na Dolnych Młynach*. <https://www.szymborska.org.pl/wislawy-szymborska-na-dolnych-mlynach/>

WISŁAWA SZYMBORSKA I POPKULTURA

Tekst ma charakter popularnonaukowy iularyzatorski, dotyczy Wisławy Szyborskiej jako ikony popkultury i twórczyni, która prowadziła wielopoziomowe gry ze sztuką, literaturą wysoką i popularną. Polskiej noblistki, rzecz jasna, nie możemy uznać za klasyczną bohaterkę popkultury czy celebrytkę, ale warto podkreślić fakt, że jej poezja pełna głębokich refleksji, ironii czy humoru zyskała uznanie nie tylko w kręgach elitarnych, ale i wśród szerszej publiczności. Jej twórczość stała się uniwersalnym symbolem, inspirującym rozmaitych artystów (poetów młodego pokolenia, ale i popartowców). Twórczość Szyborskiej i ona sama pojawiają się w bardzo różnych kontekstach: na muralach, jako figurka lego, lalka artystyczna, na ubraniach i gadżetach. Związki Szyborskiej z kulturą popularną to szeroki temat, ciągle nieuporządkowany, wart opisanie w osobnej książce, która, miejmy nadzieję, kiedyś powstanie.

Słowa kluczowe: Wisława Szyborska, poezja, moda, kolaże, popkultura, murały, lego

WISŁAWA SZYMBORSKA AND POP CULTURE

The text has a popular science and popularizing nature and concerns Wisława Szyborska as a pop culture icon and creator who played multi-level games with high and popular literature and art. Of course, we cannot consider the Polish Nobel Prize winner as a classical pop culture heroine or celebrity, but it is worth emphasizing the fact that her poetry, full of deep reflections, irony and humor, has gained recognition not only in elite circles, but also among a wider audience. Her work has become a universal symbol, inspiring many different artists (young generation poets, but also pop-artists). Szyborska's work and herself appear in very different contexts: on murals, as a Lego figurine, an art doll, on clothes and gadgets. Szyborska's connections with popular culture are a broad topic, still unstructured, and worth describing in a separate book, which, hopefully, will be written one day.

Keywords: Wisława Szyborska, poetry, fashion, collage, pop culture, murals, lego